

Interview z Marjanom Šarcem

Glede stališča gospoda Marjana Šarca, da sta predvsem on in občina Kamnik zaslužna za postavitve pravne kapelice v Kamniški Bistrici na podlagi sodelovanja v ekipi, ki je delovala za postavitve kapelice, upravičeno trdim, da imajo glavno zaslug za postavitev kapelice vodstvo društva Odkrit čemo istinu iz Črne gore in Demos na Kamniškem; poleg tega tudi vsi drugi, ki smo dobro leto delovali za postavitev, seveda tudi župan in člani služb občine Kamnik. Nisem pa imel vtisa, da je bil župan naš stalni podpornik, čeprav je na koncu pristal na zaključno rešitev in birokratsko pot, s katero smo jo uresničili.

Vsako pa razume, da so besede, s katerimi je ob otvoritvi župan izvensodno pobite žrtve označil za krive, ne da bi jim bila krivda njihovih »medvojnih dejanj« dokazana, kršenje človekovih pravic. Dejal je namreč: »Na kraju, kjer smo danes, so svojo pot končali pripadniki vojska, ki so se znašle na napačni strani zgodovine, mi sleč, da imajo pravo poslanstvo. Današnja slovesnost nima in ne sme imeti namena opravičevati njihovih medvojnih dejanj, jih rehabilitirati ali kakorkoli spreminjati njihovo vlogo v zgodovini. Kdor pričakuje to, so njegova pričakovanja napačna.«

Sam sem ga v elektronskem pismu 7. 6. 2015 prosil, naj na otvoritvi tega ne izreče, ker bodo ljudje to razumeli kot žalitev izvensodno pomorjenih, torej nedolžnih žrtev. Odgovoril je 8. 6. 2015, da bi »izdal svoje politično prepričanje, če tega ne bi povedal«, in dopuščal »možnost, da bo kdo užaljen, a pri teh vprašanjih ni nikoli vsem prav.« Ko so ugledni črnogorski gostje po prireditvi brali županov govor v črnogorskem jeziku, so bili zgroženi. Kar pa zadeva mnenje g. Šarca o sramotanju, pa naj presoja kritični bralec! Javnosti sta poznani stališči g. Šarca glede zadev Balantič in

Patria. Ker pa me g. Šarec spodbuja h kritiki Cerkve, sem dolžan dodati, da to že vseskozi počnem – kritika njegovih stranpoti je tudi kritika Cerkve v njegovi osebi, saj se ima za njenega člana in je po krstu tudi on njen del.

zasl. prof. dr. Janez Juhant,
Ljubljana

Žarek upanja!

Dan po vseh svetih (dnevu mrtvih), 2. novembra 2017, v gozdu, kakih sto metrov od nekdanjega nemškega bivalnega kompleksa z 29 barakami in dvema jedilnicama nemških graditeljev tovarne aluminijske. Po vojni, v »zlati svobodi«, so se od maja do oktobra 1945 v teh barakah stiskali kot sardine »sovražniki ljudstva« in celotne družine iz mešanih zakonov, namenjeni za izgon iz Titove Jugoslavije. Gre za največje komunistično koncentracijsko taborišče, lager, pri nas – uradno »Hitlerjev rajh« za 25.000 zapornikov v Strnišču, ki se je z odlokom republiške vlade l. 1953 preimenoval v kultno Kidričevo.

Zgodilo se je prvič v kulturnem Kidričevem, da se je na kraju zamolčanega grobov iz tega komunističnega taborišča slišala molitev in odmevala pobožna pesem. Opravljena je bila sv. maša in žegnjanje že najdenih »zagrebališč« ljudi, ki jih je l. 2007 sindirala državna komisija za odkrivanje zamolčanega grobov. Prostor v gozdu je samo sto metrov od opisanega komunističnega taborišča z evidenčno številko 511. Verski obred sta opravila duhovnik – sosedja iz farne cerkve v Kidričevem in iz župnije Sv. Lovrenca na Dravskem polju.

Ko sem pred dvajsetimi leti pisal knjigo o Kidričevem *Kraj prišlekov*, sem naletel na težavo, katero številko o izvensodno pobitih nih zapišem. Na skrivaj se je govorilo o velikanski številki, pa o tem, da so bili tukaj zaprti zaradi lakote, tifusa, inovativnih tortur, izživljanja mladih paznikov, bivših partizanov, izvensodno pokončani. Po posvetovanju s prijatelji sem se odločil zapisati številko 5000. Potem sem od nekaterih poslušal, da je previsoka, z druge strani pa, da je prenizka. Branil sem se, da ni bilo mogoče najti zaporniške knjige in niti enega dokumenta o tem taborišču.

Ob tej polemiki še omenjam povojno komunistično propagando, ki sem jo kot Kidričan poslušal od vsemogočih prišlekov. Govorice so bile laži o tem, da naj bi bilo med nemško gradnjo tovarne, torej med vojno, tukaj ubitih še več ljudi, kot je bila zapisana moja številka 5000 za mirnodobski čas. Glede nemške številke kot pisec takrat nisem bil v dilemi, saj sem se uprl na arhi-

vske dokumente, objavila jih je že ptujka raziskovalka novejša zgodovine g. Vida Rojc, ki jih je našla v deželnem arhivu v Gradcu in so za obdobje gradnje tovarne 1942–1945 naslednji: trije (dva Slovenca in Poljak) so bili ustreljeni na begu čez ograjo; sedem jih umrlo v letalskem napadu zaveznikov 1. 2. 1944; dva (Slovenka in Slovenec) pa sta umrla v letalskem napadu 3. 11. 1944; tri Slovence je pri gradnji pobrala bolezen; Nemec – pomočnik komandanta taborišča se je ustrelil; vojni jetnik – zidar iz Poljske je na koncu skočil z dimnika; umrl dojenček nemških staršev – osebja v taborišču.

S tem lagerjem v takratnem Strnišču je v času »zlate svobode« povezan tudi »ledeni eksodus« januarja 1946, ki še vedno ni raziskan ozirom je še zamolčan. Zanj se je izvedelo iz pripovedovanja takratnih otrok, danes še redko živih starcev v Avstriji, ki so bili skupaj s starši tukaj zaprti. (knjiga *Ormoški Petriček* in poznejši stiki!)

Po ukinitvi komunističnega koncentracijskega taborišča v Strnišču (zahteva mednarodne komisije RK in bližanje splošne amnestije, ki so jo zahtevali zahodni zmagovalci), so bili preživeli, namenjeni za izgon iz Jugoslavije (večinoma matere z otroki že ustreljeni očetov iz mešanih zakonov), oktobra 1945 izuščeni! Največ jih je bilo iz Avstrije, Madžarske in tudi Kočevjarjev. Materam so se pridružili preživeli otroci iz Ormoža. Dne 4. januarja 1946 pa so bili ponovno aretirani. (Isti stopček kot prvič – pol ure časa, brez besed, čim manj prtljage, nič hrane ...)! Iz Maribora do Dunaja so se v razpadajočih živinskih vagonih vozili mesec dni. Najhujši mraz (– 20 stopinj Celzija) jih je ujel na Madžarskem, kjer je večina tistih, ki s seboj niso vzeli odev – kocev, zmrznila. Iz vagonov so ledena trupla metali kot klade. Rusi in Angleži v zasedbeni conah Avstrije se niso mogli zmeniti, kam jih zapeljati. (Po več kot sedemdesetih letih bi že bil čas, da se ta »ledeni eksodus« dokončno razišče in to javno objavi v kakšni publikaciji. Je tudi priložnost za mlade zgodovinarje kot diplomsko delo, magistrerij, doktorat.)

Ob koncu krščanskega obreda sv. maše v kidričevskem gozdu 2. novembra 2017 se je mikrofona obrnil k prisotnim. V kratkem nagovoru sem povedal svojo zgodbo iz osemletnega bivanja v Kidričevem in 37 let delanja aluminijske tovarne. Čeravno sem vsak dan hodil mimo, za ta kraj (samo 100 metrov oddaljen od upravne zgradbe taborišča), nisem vedel. Kot član Zgodovinskega društva Kidričevo

sem dodal zgodbo, ki sem jo pred več kot desetletjem slišal pri TV-snemanju režiserja g. Hrena, ki je postavil kamero pred omenjeno, sedaj spomeniško zaščiteno zgradbo. Takrat še živeči tukajšnji zapornik g. Maks Vaupotič iz Vidma v Halozah je v pričanju navedel tudi to resnico: »Vsako dopoldne so štirje mladi pazniki – partizani kakšnega zapornika s silo odvlekli čez cesto v gozd. Kmalu za tem so se v taborišče slišali strelji. Čez kakšno uro, dve so se rablji vrnili, v menzi jih je čakala dobra malica, mi zaporniki pa smo bili veseli, če je v juhi brez zabele plaval tudi kakšen fižol!«

Z zgodovinskega in tudi arhitekturnega vidika je ta zgradba, še originalna in kot uprava zloglasnega komunističnega taborišča, zelo zanimiva, zato smo jo v Zgodovinskem društvu v Kidričevem končno zaščitili kot zgodovinsko-kulturno dediščino za bodoči muzej lokalnega in državnega pomena. K mikrofonu je v gozdu ob sondiranih grobovih pristopil ptujski zgodovinar in teolog Janez Janžekovič, ki povojno zgodovino Kidričevega s pomočjo dijakov proučuje že več kot trideset let. Po nagovorih in med petjem nabožnih spevov sta se duhovnika z žegnano vodo napolnila od označenega groba do groba. Grobove je že l. 2007 označila državna komisija za odkrivanje zamolčanega grobov, kot rečeno, »zagrebališč!«

Za tiste, ki tega ne vedo, saj ni uradnega zaznamka, dodajam še to: z oktobrom 1945 še ni bilo konec zapiranja v Strnišču. Sledili so še zapori pod drugimi imeni vse do leta 1953. Pričevalci knjige o Kidričevem so mi pred 20 leti povedali, da so zaporniki iz taborišča II (kot se še danes reče) tudi pometali dvorišča tovarne ob njenem odprtju – proslavi 21. novembra 1954! Imeni dveh poznejših zaporov v Kidričevem sta bili: delovno taborišče za prevzgojo, v katerem so se večinoma znašli semenišniki, in taborišče za družbeno koristno delo. Obe taborišči sta takrat bili »lažji« (kot so mi povedali), kot so bile 50-kilogramske vreče cementa, ki so jih vsak dan raztovarjali iz vagonov!

Rajko Topolovec, Ptuj